

**სხვათა სიტყვის ო-ნაწილაკიან ფორმათა  
ადგილისათვის ქართული ანდაზების  
ჰიპოთაქსურ კონსტრუქციებში**

**ON THE PLACE OF FORMS WITH THE DIRECT  
SPEECH PARTICLE ო O IN THE HYPOTACTIC  
CONSTRUCTIONS OF GEORGIAN PROVERBS**

**რამაზ ქურდაძე**

**Ramaz Kurdadze**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის  
თბილისი სახელმწიფო უნივერსიტეტი  
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი  
Faculty of Humanities, direction

**საკვანძო სიტყვები:** ჰიპოთაქსური კონსტრუქცია, მთავარი  
წინადადება, დამოკიდებული წინადადება, სხვათა  
სიტყვის ნაწილაკები

**Keywords:** Hypotactic construction, main clause, subordinate  
clause, direct speech particles

ცნობილია, რომ ქართულში სიტყვა-სიტყვით ნაწილაკთაგან ო მესამე პირის ნათქვამს (ან განაზრახის გამომხატველ სიტყვებს) დაერთვის და სხვათა სიტყვათა ნაწილაკი ჰქვია. იგივე ო ხშირად ერთვის ანდაზებს, რადგანაც ანდაზების მთქმელად მესამე პირი იგულისხმება.

ანდაზა სინტაქსური აგებულებით სხვადასხვა კონსტრუქციისაა. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა სხვათა სიტყვის ო ნაწილაკიანი ფორმის შემცველი ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის ანდაზები, რადგან მათში ო ნაწილაკი, რომელიც აღნიშნული კონსტრუქციის ერთ რომელიმე წევრს დაერთვის, მთლიან კონსტრუქციას წარმოადგენს, როგორც მესამე პირის ნათქვამად და არა ამ კონსტრუქციის რომელიმე ნაწილს – მთავარს ან დამოკიდებულს.

ასეთ ვითარებაში სტილისტურ-აზრობრივი თვალსაზრისით საინტერესოა ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების მქონე ანდაზებში სხვათა სიტყვის ო ნაწილაკიანი ფორმის ადგილის განსაზღვრა.

მასალის განხილვამ ცხადყო, რომ, ჩვეულებრივ, ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში ო ნაწილაკიანი ფორმა გვხვდება მთლიანი ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის მეორე ან ბოლო ნაწილში – მთავარ ან დამოკიდებულ წინადადებაში. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ზოგი ანდაზის ერთგვარი რიტმულობისათვის ო ნაწილაკიანი ფორმები ერთდროულად გვხვდება ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის ორივე ნაწილში – მთავარსა და დამოკიდებულში. ასეთ დროს მთავარი და დამოკიდებული წინადადებები მარცვალთა შედგენილობით თანაბარია:

მაშასადამე, ადგილის მიხედვით, სხვათა სიტყვის ო ნაწილაკიანი ფორმების გამოყენებას ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის მქონე ანდაზებში სამ შემთხვევაში ვადასტურებთ:

1. ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის ბოლოს მთავარ წინადადებაში: „უჩემი ხომ გადებხუნდება, გზა მაშინ გამოჩნდება-ო!“.“

---

<sup>1</sup> სხვათა სიტყვის ო ნაწილაკი ქართულში თანმხლებ სიტყვასთან ერთად იწერება, მაგრამ თვალსაჩინოებისათვის ჩვენ მიერ მოყვანილ მაგალითებში გამოვყოფთ დეფისით.

2. ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის ბოლოს დამოკიდებულ წინადადებაში: „წამწამი ისე ახ გაიზიდა, ხომ წახბს ასციდეს-ო“.

3. ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის ორივე ნაწილში (მთავარშიც და დამოკიდებულშიც) ერთდროულად: „თუ შენა გაქვს ისახი-ო, ფახად მეც მაქვს ფიცახი-ო“.

ამ სამი შემთხვევის ამსახველი მაგალითები არათანაბარი რაოდენობით გამოვლინდა, ამიტომაც მოხსენებაში საანალიზო შემთხვევათა გამოყენების სტატისტიკასაც წარმოვადგენთ, რასაც, ბუნებრივია, გარკვეული მნიშვნელობა აქვს აღნიშნულ ანდაზათა სტილური ვარიანტების გამოყენება-გავრცელებისათვის.

ნაშჩომი შესხედებუღია შოთა ხუსთავედის საქაჩთვედოს ეხოვნუღი სამეცნიეხო ფონდის მიეხ დაფინანსებუღი პხოექტის: „ინფხომაციუღი სტეხუქტუხა და ქაჩთვედუხ ენათა ჰიპოტაქსუხი მოდელები“, FR-21-352 ფახგლებში.

## ლიტერატურა:

**ლეჟავა, ლ. (1959).** ქართული ანდაზების ენა, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, I, 139-267. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

**კვაჭაძე, ლ. (1988).** თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი. თბილისი: „განათლება“.

**შანიძე, ა. (1980).** ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, ტ. III. თბილისი: „თსუ გამომცემლობა.“

[ქართული ხლხური ანდაზები და გამონათქვამები] <https://kids.ge/sayings>

It is widely known that in Georgian there are certain particles referring to speech. Out of these particles, the particle *ო* is added to the speech (or to the words expressing intention) of the third per-

son. Hence, *mo* is termed as “direct speech particle”. This particle is often used in proverbs, because it is implied that the third person has uttered the proverbs.

Syntactically, proverbs are of diverse constructions. In this regard, special focus should be made on the proverbs of hypotactic construction containing the direct speech particle *mo*. In such proverbs, the particle *mo* is added to one of the members of the above-mentioned construction, but the particle represents the entire construction (and not its separate parts – either the main clause or the subordinate one) as the speech of the third person.

From the stylistic-semantic viewpoint, it is interesting to define the place of the direct speech particle *mo* in the proverbs with hypotactic constructions.

Analysis of the material has proved that, in general, in hypotactic constructions, the forms with the particle *mo* are found either in the second or in the final part of the hypotactic construction, i.e. either at the end of the main clause or at the end of the subordinate one. However, it should be noted that, for the purpose of rhythm, in certain proverbs, forms with the particle *mo* are simultaneously found in both parts of the hypotactic construction – the main clause and the subordinate one. In such cases, there is equal number of syllables in the main and the subordinate clause.

Thus, there are three options regarding the place of the forms with the direct speech particle *mo* in the proverbs with hypotactic construction:

1. At the end of the hypotactic construction, in the main clause:

*უყეში ჰომ გადაბუნებდა, გზა მაშინ გამოჩნდება-ო<sup>1</sup>*  
*ueremi rom gadabrundeba gza mashin gamochndeba-o*  
*gamochndeba-o*  
V-DSP

---

<sup>1</sup> Direct speech particle *mo* in Georgian is written together with the accompanying word, but because of illustrations in the examples provided here it is hyphenated.

*“When the cart has turned over, the road will appear”*

2. At the end of the hypotactic construction, in the subordinate clause:

წამწამი ისე ახ გაიზრდება, რომ წახბს ასცოდებს-ო  
ts'amts'ami ise ar gaizrdeba, rom ts'arbs astsildes-o  
astsdes-o

V-DSP

*“An eyelash will not grow so high as to exceed the eyebrow”*

3. In both parts of the hypotactic construction (the main clause and the subordinate clause) simultaneously:

თუ შენა გაქვს ისარი-ო, ფახად მეც მაქვს ფიცარი-ო  
tu shena gakvs isari-o, parad mec makvs pitsari-o  
isari-o

N-DSP

pitsari-o

N-DSP

*“If you have an arrow, I have a board as a shield”*

Examples of these three cases are not equal in number. Therefore, the paper also provides statistical data regarding the use of these three cases. Naturally, this is important for the research of the usage and spreading of the stylistic variants of the above-mentioned proverbs.

*The paper has been implemented within the framework of a project “Information Structure and the Hypotactic Patterns of Kartvelian Languages”, FR-21-352, financed by Shota Rustaveli National Science Foundation.*

## References:

**Lezhava, L. (1959).** kartuli andazebis ena, kartvelur enata strukturis sakitkhebi, I. [The Language of the Georgian Proverbs, The Issues of the Structure of the Kartvelian Languages, I], 139-267. Tbilisi: Publishing House of the Academy of Sciences of the Georgian SSR.

**Kvachadze, L. (1988).** tanamedrove kartuli enis sintaksi. [Syntax of the Contemporary Georgian Language]. “Ganatileba”.

**Shanidze, A. (1980).** kartuli enis gramatikis sapudzvebi, t. III. [Basis of the Georgian Language Grammar, vol. III]. Tbilisi: Tbilisi State University Publishing House.

[Georgian Folck Proverbs and Expressions] <https://kids.ge/sayings>

**Abbreviation:**

DSP – Direct speech particle

N – Noun

V – Verb